

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه‌ی خواهران

عنوان

امنیت فضای خانواده و تأثیر آن در پویایی و نشاط فرزندان

پژوهشگر

سولماز بقایی فولادلو قویی

پاییز ۱۴۰۳

چکیده

یکی از نیازهای لازم و ضروری برای هر انسانی، امنیت است که تأمین این نیاز اساسی در تعادل روحی و روانی انسان، تأثیر زیادی دارد. از سوی دیگر مناسب‌ترین نظام برای تأمین نیازهای مادی و روانی و معنوی بشر خانواده است که بهترین بستر را برای تأمین امنیت و آرامش روانی اعضای خود به خصوص کودکان فراهم می‌سازد. برای ایجاد خانواده سالم که احساس امنیت را برای کودکان به ارمغان آورد، راهکارهایی وجود دارد که شادی، یکی از آنهاست. شادی به عنوان یکی از ملزومات روح و روان انسان همان انبساط درونی است که آدمی همواره با رسیدن به مطلوب، آن را به صورت حضوری در خود احساس و درک می‌کند. اصول امنیت در خانواده و نقش آن در شادی در چندین مورد خلاصه می‌شود که از جمله آنها می‌توان به در کنار هم بودن اعضای خانواده، ابراز احساسات بدون هیچ واژه ای، دلگرمی و اطمینان خاطر کودک، بازی و مشورت با او اشاره کرد. با توجه به اهمیت این اصول در ساختار و بنیان شخصیت کودک، این تحقیق با روش توصیفی - تحلیلی و با هدف بررسی این اصول، به کنکاش رابطه امنیت فضای خانواده در پویایی نشاط کودک می‌پردازد. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که بین امنیت موجود در فضای خانواده و پویایی نشاط کودکان رابطه مستقیم وجود دارد. هرچه کودک، احساس امنیت بیشتری در فضای خانواده داشته باشد، شادی و نشاط روانی او نیز بیشتر می‌شود.

کلیدواژه: خانواده، امنیت، شادی، نشاط.

مقدمه

امنیت در خانواده به منظور حفظ سرپناه و تکیه گاه برای افراد خانواده و نیز شور و شوق برای ادامه حیات مورد تاکید است. امروز بیش از همه ضرورت طراحی یک جامعه امن بر پایه های روابط و مناسبات سازگار؛ نظیر ارزش ها و ایده آل ها، واقعیت ها و منافع و مصالح احساس می شود. این مهم جز در سایه باور به این اصل که امنیت، رفیع ترین ارزش یک جامعه است، ممکن نیست. از سوی دیگر، فراهم شدن بسترهای احساس امنیت در جامعه، زمینه جهت سرعت بخشیدن به سلامت اجتماعی و پایداری بهداشت روانی و جامعه شاد فراهم خواهد شد. شادمانی به عنوان یکی از احساسات ریشه ای مثبت، نقش تعیین کننده ای در تأمین سلامت فرد و جامعه دارد. شادی صرف نظر از چگونگی کسب آن می تواند سلامتی جسمانی را بهبود بخشد. افرادی که شاد هستند، احساس امنیت بیشتری می کنند.

البته شاخص هایی از آمار، حکایت از کاستی ها و کمبودهای زیادی برای تحقق امنیت در خانواده دارند. این زنگ خطری جدی است؛ چرا که وقتی خانواده از حفظ خویش وامانده است، چگونه می توان اساس و بنیان جامعه را بر آن استوار گردانید. از این رو بررسی موضوع رابطه امنیت فضای خانواده در پویایی نشاط کودک لازم و ضروری است؛ چرا که عدم بررسی این مسأله موجبات سلب شادی در کودکان را فراهم می سازد.

از این رو، درک ضرورت بررسی این موضوع و نیز تقویت نظام خانواده از باب تأمین نیاز به امنیت کودکان و کاهش آسیب های وارده در صورت فقدان امنیت، و نیز بررسی رابطه امنیت در خانواده با شادی و نشاط کودکان، مسئله ای است که مطالعات و پژوهش های گسترده ای را می طلبد. هر چند منابعی همانند «بررسی رابطه بین شادی و احساس امنیت (ابعاد آن) در افراد» نوشته محمدباقر علیزاده و همکاران و نیز «بررسی مؤلفه های احساس امنیت روانی خانواده های ایرانی و آسیب شناسی آن در خرده نظام های خانواده و فرآیند رشدی فرزندان» نوشته میلاد سعیدی در این زمینه نگاشته شده است. وجه تمایز تحقیق حاضر با منابع موجود: ۱. در بررسی رابطه امنیت با شادی و ۲. بررسی این رابطه در محدوده سنی کودکان می باشد.

خانواده اصلی ترین هسته هر جامعه و کانون حفظ سلامت و امنیت روانی است. صاحب نظران روانشناسی و علوم تربیتی یکی از مهمترین نهادهای مؤثر در تربیت و رفتار آدمی را سازمان خانواده می دانند؛ زیرا محیط خانواده اولین و بادوام ترین عامل در تکوین شخصیت کودکان و نوجوانان و زمینه ساز رشد جسمانی، اخلاقی، اجتماعی، عقلانی و عاطفی آنان است. یکی از مصادیقی که خانواده باید در تلاش برای تأمین آن باشد، امنیت در خانواده است. احساس ناامنی و ترس از ناامنی می تواند عوارض و ضایعات روانشناختی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی سیاسی برجا گذارد و تأثیرات روانشناختی گسترده ای، شامل اضطراب، بی اعتمادی، احساس بیگانگی، انزوا و عدم خرسندی و رضایت از زندگی در افراد ایجاد کند. در مقابل وجود امنیت در محیط خانواده می تواند آثاری همچون شکوفایی استعدادها، شادابی و اجتماعی شدن، عدم افسردگی و یاس و ناامیدی و آرامش و اطمینان خاطر نسبت به آینده و رضایت از زندگی را به دنبال دارد.

(۱) مفهوم امنیت

(۱-۱) تعریف لغوی

امنیت از ریشه لاتین *secures* در لغت به معنای «نداشتن دلهره و دغدغه» است.^۱

(۱-۲) تعریف اصطلاحی

در باب احساس امنیت تعریف های متفاوتی وجود دارد که هر کدام از زاویه ای مقوله امنیت را تعریف کرده اند؛ از جمله «احساس امنیت به فقدان هراس از تهدید شدن یا به مخاطره افتادن ویژگی های اساسی و ارزش های انسانی و نبود ترس از تهدید حقوق و آزادی های مشروع گفته می شود».^۲

---

^۱ . ماندل، چهره متغیر امنیت ملی، ص ۴۴.

^۲ . افشار، «امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران»، ص ۳۵.

احساس امنیت به احساس رهایی انسان از اضطراب، بیم و خطر اطلاق می‌شود.^۱ و درکل می‌توان امنیت را «فقدان هر عاملی که آرامش انسان را از بین ببرد» تعریف کرد.^۲ بنابراین، امنیت، محافظت از کانون گرم، صمیمی و راحت خانواده است که موجب علاج دلهره و نگرانی‌های افراد از مشکلات و نابسامانی‌ها می‌شود. مراقبت از روابط عاشقانه مهرورزانه ای است که تکیه‌گاه افراد را می‌سازد. حفظ تعهدات و تعلقاتی است که اعضای خانواده را به پشتیبانی و حمایت از یکدیگر وا می‌دارد.^۳

به عبارت دیگر، احساس امنیت خانواده به معنای حفظ حریم زندگی خصوصی خانوادگی از خطرها و تهدیدها و نیز ارتقای سطح زندگی خانوادگی با اتخاذ تدابیری جهت کسب فرصت‌های زندگی است. در اینجا مقصود از خطر و تهدید کلیه مخاطراتی است که در روابط گرم و عاطفی، صمیمی و محبت‌آمیز خانواده اختلال ایجاد کند و احساس نزدیکی و هم‌دلی میان اعضا را از بین ببرد.^۴

۲) مفهوم شادی

۱-۲) تعریف لغوی

شادی در لغت به معنای، شادمانی، خوش‌حالی، مسرت، نشاط و طرب آمده است. لغت شادی شامل ترکیبات مختلفی است، از جمله:

شادی‌کنان: مسرت‌کنان، در حال شادی کردن.

شادمانه: منسوب به شادی، خشنودی، جشنی که از روی شادی و نشاط بگیرند.

شادی‌آمیز: آمیخته با شادی، همراه با شادی.^۵

---

۱. گروسی و همکاران، «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت؛ مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت»، ص ۲۸.

۲. افشانی و همکاران، «بررسی احساس امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن»، ص ۷۲.

۳. نویدنیا، «امنیت خانواده»، ص ۸۷.

۴. چلبی، جامعه‌شناسی نظم، ص ۷۰.

۵. دهخدا، لغت‌نامه، ج ۱۳، ص ۱۹۸۷۱۳.

«الوالدُ سبْعُ سنينَ و عبدُ سنينَ و وزيرُ سبْعِ سنينَ»^۱ فرزند آدمی در هفت سال اول زندگی سرور و بزرگ است و در هفت سال دوم (۷ تا ۱۴) مطیع و فرمانبردار و در هفت سال سوم (۱۵ تا ۲۱) وزیر خانواده و مشاور پدر و مادر است.»

بنابراین، یکی از شیوه های تقویت عزت نفس در کودکان و نوجوانان مشورت کردن با آنهاست. هرگاه شخصی مورد مشورت قرار بگیرد، از اینکه مورد توجه قرار گرفته و شخصیت، نوع تفکر و اندیشه هایش برای دیگران مفید است، احساس فرح و شادی می کند، البته در موارد بسیاری، ممکن است مشورت کننده از نظرات او بهره و استفاده ننماید، اما همین بها دادن به فرزند، اثرات بسیار نیکویی در روابط بین والدین و فرزندان خواهد داشت.

چرا که مشورت کردن با کودکان باعث شکل گیری احساس به حساب آمدن آنها در موقعیت های مختلف زندگی می شود و به مرور فرزندان، راه و روش فکر کردن و تصمیم گیری را می آموزند و در آنها امنیت فکری و روانی ایجاد می شود و احساس مفید بودن، نشاط و شادی روحی برای آنها به ارمغان می آورد.

---

^۱ . حرعاملی، وسایل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۹۵.

نتیجه گیری

یکی از الزامات در زندگی فرزندان خانواده ها، شادی و نشاط است. شادی به عنوان یکی از ملزومات روح و روان انسان همان انبساط درونی است که آدمی همواره با رسیدن به مطلوب و برآورده شدن مقصود، آن را به صورت حضوری در خود احساس و درک می کند. از یافته های تحقیق این است که شادی و نشاط در بین فرزندان یکی از الزامات زندگی فردی آن هاست و از سوی دیگر شادی و نشاط رابطه مستقیم با احساس امنیت داشتن در محیط خانواده دارد. امنیت به عنوان یکی از مهم ترین فاکتورهای زندگی سالم نقشی اساسی در زندگی افراد خانواده به خصوص کودکان دارد. از سوی دیگر، توجه به پویایی نشاط کودکان در سایه داشتن احساس امنیت لازم و ضروری است. از اصول مطرح شده درباره امنیت در خانواده می توان به مواردی همانند باهم بودن اعضای خانواده، ابراز احساسات بدون واگرمی، دلگرمی و اطمینان دادن به کودک، بازی با کودک و مشورت با کودک است. اعضای خانواده با کنار هم بودن و همنشینی با هم و ایجاد روابط صمیمانه با همدیگر، از زندگی خود لذت برده و احساس امنیت می کنند. نیز ابراز احساسات کودکان بدون دلهره و نگرانی و بدون هیچ واگرمی ای حاکی از وجود حس امنیت و اعتماد به نفس در محیط خانه است که نتیجه آن، شادی برای کودکان است. والدین با همدلی و همراهی و دادن اطمینان خاطر از اینکه در غم و شادی و مشکلات و معضلات زندگی در کنار او هستند، زمینه زندگی شاد او را فراهم می کند. همچنین بازی برای کودک یک احساس امنیت ایجاد می کند تا احساسات کودکان بروز پیدا کند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- ۱) احمدی، احمد، اصول و روش های تربیت در اسلام، اصفهان، دانشگاه اصفهان، ۱۳۸۰.
- ۲) افشار، زین‌العابدین، امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، ۱۳۸۵.
- ۳) ایازی، محمد علی، شادی و تفریح در اسلام با تأکید بر اندیشه های شهید بهشتی، مجموعه مقالات همایش شادی و تفریح، تهران، همایش شادی و تفریح، ۱۳۸۶.
- ۴) پناهی، علی احمد، «عوامل نشاط و شادکامی در همسران از منظر دین و روانشناسی»، مجله معرفت، ش ۱۴۷، ۱۳۸۸.
- ۵) چلبی، مسعود، جامعه‌شناسی نظم، تهران: نی، ۱۳۷۵.
- ۶) خبازی، مجید، شادی و رسانه، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۹۰.
- ۷) خطیب، مهدی، مهارت های زندگی، قم، دارالحدیث، ۱۳۹۶.
- ۸) دانش، شکرالله، شادی و نشاط در منابع و متون اسلامی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۴.
- ۹) دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان کردستان، «بررسی نقش عملکرد خانواده و احساس امنیت روانی در شکل‌گیری احساس امنیت اجتماعی نوجوانان شهر سنندج»، فصلنامه دانش انتظامی کردستان، ش ۲۲، ۱۳۹۴.
- ۱۰) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۱۳، تهران، نشر مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
- ۱۱) ساروخانی، باقر و منیژه نویدنیا، «امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران»، رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲، ۱۳۸۵.

- ۱۲) سعیدی، میلاد، «بررسی مؤلفه های احساس امنیت روانی خانواده های ایرانی و آسیب شناسی آن در خرده نظام های خانواده و فرآیند رشدی فرزندان»، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان درمانی، ش ۴۱، ۱۳۹۹.
- ۱۳) شاملی، عباسعلی، «فرایند تربیت فرزندان در اندیشه دینی»، مطالعات راهبردی زنان، ش ۲۴، ۱۳۸۳.
- ۱۴) شرفی، محمد رضا، مهارت های زندگی در سیره رضوی، مشهد، انتشارات قدس رضوی، ۱۳۸۹.
- ۱۵) فرجاد، محمدحسین، مشکلات و اختلال های رفتاری - روانی در خانواده، تهران، بدر، ۱۳۷۴.
- ۱۶) گروسی و همکاران، سعیده، «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت؛ مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت»، فصلنامه دانش انتظامی، سال نهم، شماره ۲، ۱۳۸۶.
- ۱۷) محمدیان، بهرام، رحیمی، آسیه، نگاهی دیگر به حقوق فرزندان از دیدگاه اسلام، تهران، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۹۰.
- ۱۸) مطهری، مرتضی، مقالات فلسفی، ج ۲، تهران، صدرا، ۱۳۸۶.
- ۱۹) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۲۴، تهران، انتشارات اسلامیه، ۱۳۷۴.
- ۲۰) نویدنیا، منیژه، «امنیت خانواده»، ماهنامه پیام ابراهیم، سال دوم، شماره یازدهم، مهر و آبان ۱۳۹۴.

(ب) منابع عربی

۱. تمیمی آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، بیروت، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۰۷ ق.
۲. حرعاملی، محمدبن حسن، وسایل الشیعه، ج ۱۵ و ۲۱، قم، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث قم، ۱۴۱۴ ق.

۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، قم، نشرالکتاب، 1404 ه ق.
۴. صالح، صبحی، نهج البلاغه، قم، دارالهجره، ۱۴۱۴ ق.
۵. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۲، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۵.
۶. لیثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم و المواعظ، قم، دار الحدیث، ۱۳۷۶.

ج) منابع انگلیسی

۱. دنی، ریچارد، هنر موفق بودن، ترجمه مهدی غروی، تهران، انتشارات آزاد مهر، ۱۳۷۸.
۲. لارنس، د. ئی - شپیرو، دنیای اسرار آمیز کودکان، مترجمان دکتر پرویز بیرجندی و پرویز مصلی نژاد، چاپ اول تهران، موسسه خیریه آموزشی فرهنگی شهید مهدوی، ۱۳۸۵.
۳. ماندل، رابرت، چهره متغیر امنیت ملی، تهران: پژوهشکده راهبردی، ۱۳۷۹.